

Totuus ja arvo

J. E. Salomaan mukaan

**Runomuotoon kirjoitettu kooste filosofi J. E. Salomaan ajatuksista
totuudesta ja arvosta**

Sovittelu.TL

Turku 2018

Timo Leinonen

timo.a.leinonen@gmail.com

Sisällysluettelo

ESIPUHE	3
KAKSI MIELTÄ.....	5
TOTUUS.....	6
TOTUUS ARVOISTA.....	8
TUNNE, TAHTO JA ÄLY.....	10
TOTUUDEN JA ARVON SUHDE	14

ESIPUHE

Ohessa on kuusi runoa, jotka perustuvat filosofi J. E. Salomaan kirjan *Totuus ja arvon* teksteihin. Kirja on julkaistu vuonna 1926. Runot ovat ikään kuin välineitä tehdä tutkimusmatka runouden ja filosofian rajamaastoon. Tarkoituksena on löytää vastauksia kysymyksiin: Onko ylipäänsä tällaista rajamaastoa olemassa ja jos on, onko sillä jotain annettavaa tutkimusmatkailijoilleen?

Runous ja filosofia käsittelevät molemmat usein sellaisia asioita, jotka ovat ikään kuin kielen tavanomaisen käyttöalueen ulkopuolisia. Runous hakee tukea olemassa olon oikeutukselleen ihmisen tunnemaailmasta, filosofia vastaavasti järjestä ja logiikasta.

Runolla kyetään ilmaisemaan asioita, jotka ehkä puhuttelevat ihmisiä välittömämmin kuin tavanomaisilla kielenilmaisutavoilla. Kysymys lienee osin samanlaisesta ilmaisukyvystä kuin musiikillakin. Musiikki on vain abstraktimpaa. Runouttakin voidaan ymmärtää musiikin lailla, vaikka sen viestiä ei voidakaan sanallisesti täysin selittää.

Filosofisissa teksteissä pyritään esittämään asioita usein hyvin täsmällisiin ja yksiselitteisiin ilmauksiin. Tämä on omiaan vaikuttamaan siihen, että tekstin viestin ymmärtäminen vaatii harjaantumista ja aikaa. Filosofia on yleensä kieleen sidottu. Näin kieli myös rajoittaa filosofisten pohdiskelujen alaa.

Filosofiassa tukeudutaan hyvin usein toisten filosofien ajatuksiin ja vanhoihin kirjoituksiin jo Antiikin ajoista lähtien. Tiukasti kirjallisiin lähteisiin nojaaminen on myös omiaan tekemään filosofiset kysymyksetkin ikään kuin kirjallisiksi, erilaista esitietoa vaativiksi.

Tämän tyyppiset rajoitteet mielessäni olen muuntanut Salomaan filosofiset tekstit runomuotoon tulkitsemalla niitä mahdollisimman yksikertaisella ja arkisella kielellä. Mielessäni on ollut ajatus siitä, että tinkimällä kielen täsmällisyysvaatimuksesta ja yksiselitteisyydestä Salomaan ajatukset voisivat avautua helpommin.

Salomaa tutkii kirjassaan *Totuus ja arvo* käsitteitä, jotka ovat hyvin perustavanlaatuisia ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Ihmisten keskinäisissä kiistatilanteissa on usein kysymys siitä, mikä on oikea tieto - totuus - jostakin asiasta. Jos kysymyksessä on yksinkertainen asia, totuus ei yleensä ole ongelma. Usein tilanne on kuitenkin toinen.

Ihmiselle kaikki ei ole samanarvoista. Jotkin asiat ovat tärkeämpiä kuin toiset. Ihmisen arvot määrittävät ehkä tiedottomastikin asioiden tärkeysjärjestyksen. Arvot määrittävät näin samalla hänen tapansa hahmottaa koko oma maailmansa niiden tietojen varassa, joita hän pitää tosina.

Kysymys kuuluu totuutta koskien: Mikä on totuus? Miten ihminen ymmärtää totuuden? Ja vastaavasti arvoja koskien: Mitä arvot ovat, miten ne ihmisellä ilmenevät ja mikä on totuuden suhde arvoihin?

Runomuotoon kirjoitetut tulkintani Salomaan kirjoituksista tarjoavat vastauksia ja pohdintoja edellä mainittuihin kysymyksiin. Salomaa kirjoitti pohdintansa lähes 100 vuotta sitten. Maailma on sen jälkeen muuttunut, monimutkaistunut. Ihmisen perusongelma on kuitenkin säilynyt samana: Mikä on totuus ja mihin, eli minkälaisen arvojen varaan ihminen voi rakentaa luottamuksensa?

Salomaan tekstien tulkintojen¹ tarkoituksena on olla herätteenä omakohtaisille pohdinnoille ja keskusteluille, eikä suinkaan tarjota vastauksia siitä, miten maailma tulisi hahmottaa.

Turussa 28.9.2018

Timo Leinonen

---

¹ Kyseessä ei siis ole kirjaimellisesti Salomaan ajatuksista ja kirjoituksista, vaan näin likimääräisistä tulkinnoista, vaikka tekstissä Salomaasta käytetäänkin minä -muotoa.

KAKSI MIELTÄ

Epäteoreettinen mieli,
kun se puhtaasti sellaista on,
on välitöntä, tiedotonta,
vailla ajatuksia ja mietteitä,
se on puhdasta toimintaa!

Teoreettinen mieli taas,
ei itse ole siinä maailmassa,
johon sen ajatukset suuntautuvat.

Se ei edes halua vaikuttaa
ajatustensa kohteeseen,
toiminnan maailmaan.

Teoreettinen mieli haluaa vain
tarkastella ja tutkia
tätä ajatustensa kohdetta.
Mielestä poissa ovat:
niin arvostelmat kuin päätösten teot!

J. E. Salomaan tekstien pohjalta mukailut: Timo Leinonen

LÄHDE: J. E. Salomaa. Totuus ja arvo. Filosofinen tutkimus. WSOY. 1926. s. 9.

TOTUUS

Totuus on jotakin,
joka todella on, tosiolevana
eikä vain mielikuvissa olevana.

Jos siis A tietää, että B on,
niin B on,
vaikka A ei sitä tietäisi.

Tietämisen totuus
riippuu siis siitä,
miten todella on.

Jos taas puhutaan siitä,
milloin päättely on totta,
totuuteen ei vaikuta,
fyysinen, eikä edes psyykinen
todellisuus.

Joku sanoo:
*Vain silloin totta tiedän,
kun mielessäni oleva
on sama kuin tosiolevainen.*

Toinen taas väittää:
*Mielessäni oleva tieto,
silloin kun se totta on,
on väin jäljennös tosiolevasta,
ei itse tosioleva.*

Kolmas pohtii:
*Miten kuva mielessäni,
voisi olla sama kuin kuva tosiolevasta,
ellei tietämisessäni itsessään olisi kohtaa,
jossa nämä kaksi kuvaa yhtä olisivat?*

Mutta jos näin ajatellaan, lauseet;
*Ajattelen tiettyä kohdetta, ja
Käsitän jonkin kohteen,
tarkoittaisivat samaa.*

Kuitenkin, ajatellessani vain viittaa siihen,
mutta kun kohteen käsitän,
sen samalla täysin ymmärrän.

Totuus on aina totuutta jostakin,
se on pyrkimystä selvyyteen jostakin,
se ei ole näin itse tietämistä.

Ehto totuuden tietämiseen:
mielikuva kohteesta ja itse kohde
toisistaan erotetaan.

Muutamit ajattelevat:
Tietämisen totuus on vain mielessä,
ei ulkomaailmassa.
Totuus tarkoittaa mielikuvien yhtäpitävyyttä,
tai ajatustemme loogisuutta.

Mutta tätä en usko,
totuuden on oltava muuta kuin
vain mielikuvien yhdenpitävyyttä!
Totuuden oltava jotakin,
joka mielen ulkopuoliseen tosiolevaan
liittyy!

J. E. Salomaan tekstien pohjalta mukaillut: Timo Leinonen

LÄHDE: J. E. Salomaa. Totuus ja arvo. Filosofinen tutkimus. WSOY. 1926. s. 18 - 32.

TOTUUS ARVOISTA

On kaksi maailmaa ihmiselle;
teorian ja toiminnan.
Totuus asuu teoriassa,
arvo käytännön toiminnassa.

Tieto on teorian valttikortti,
jos vain tieto totta on.
Toimintaa taas ohjaa pitäminen,
sitä arvot ohjaavat.

Ihminen asuu todellisuudessa,
ja sitä tarkkailee,
ja ehkä tiedoista teorioita rakentaa.
Mutta hän myös toimii.
Siksi hänelle tärkeitä ovat
niin tiedot kuin arvot.

Et tietoa voi johtaa arvoista,
etkä pitämisestä olemista saa.
Joko jo näet;
eivät arvot ja tiedot toisistaan riipu!
Joko myös uskot:
logiikan keinoin et arvoja löydä!

Joku jo kysyy;
*Miten arvot voivat olla osa todellisuutta,
kun niitä en näe, ja jopa uskon
ettei niitä edes konkreettisesti ole?
Miten ne silloin voisivat todella olla?
Enkö voisi sanoa niiden vain pätevän,
muttei todella olevan?*

Platonin mukaan todellisuuksia onkin kaksi;
Toinen on konkreettinen ja arvoltaan alempi,
ja toisessa, ylemmässä ja arvokkaassa,
ideat ja arvot asuvat.

Kant myös maailmansa jakaa
kahteen osaan:
toinen luonto ja ilmiöt,
toinen taas käytäntö ja järki
jossa arvot punnitaan.

Fichte taas sanoo;
*Arvo on asioiden merkitys;
ei ole todellisuutta ilman merkitystä,
eikä merkitystä ilman todellisuutta.*

Joku taas väittää:
Todellisuus on sitä, miksi arvo sen tekee.
 Tai sitten jopa näin:
Arvot eivät kuulu todellisuuteen.
Ne ovat sen yläpuolella, epätodellisia;
ne eivät ole olemassa,
ne vain pätevät.

On myös väitetty,
 että on löydettävissä tietoa,
 jolla voidaan pätevästi asettaa
 arvot arvojärjestykseen,
 tai että teoreettinenkin tietäminen
 on kannanottoa arvoihin.

Mutta jos arvot ja todellisuus
 ovat eri asioita, niin kysyn;
Mihin todellisuuteen arvot kuuluvat,
sillä sitä ei voitane kieltää,
että arvot ovat tosiasioita?

On myös hyvä muistaa,
 että raja teorian ja käytännön välillä
 kulkee juuri siinä,
 missä arvostaminen ja tietäminen
 toisistaan eroavat.
 Molemmat ovat todellisia.
 Niitä ei voi toisistaan johtaa,
 tai toisella toistaa selittää.

On myös niin, että
 jos arvostat arvoja toisin kuin ennen,
 ja niistä näin toisille puhut,
 olet kuin Nietzsche
 - siis julistaja,
 et suinkaan filosofi.

Sillä tiedät kai sen,
 ettet tieteestä arvoille tukea saat,
 muuta kuin niiden toteamiseen?

J. E. Salomaan tekstien pohjalta mukailut: Timo Leinonen

LÄHDE

Salomaa, J. E. "Arvo – Arvo-ongelma". Teoksessa *Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus*.
 WSOY, 1926, s. 243 – 256.

TUNNE, TAHTO JA ÄLY

Ihmisen mittapuut:
tunne, tahto ja äly.
Nämä kolme kuvajaista
hänessä on.

Teorian maailmassa,
missä totuus asuu,
viittana on usein äly.

Toiminnan maailmasta,
löydät arvot.
Niille perustan luovat
tunne ja tahto.

Nyt kuitenkin kysyn:
*Ei kai voi olla niin,
että nämä kolme
toisilleen vieraita ovat?*

Platon sanoo:
*Tieto määrää tahdon!
Silloin tahto on vapaa,
kun tiedolta ei ovea suljeta.*

Paavali taas julistaa:
*Henki on altis,
mutta liha heikko.*
Augustinus vielä lisää:
*Tahto määrää,
mitä tiedän!*

Mutta toisin tuumaa,
Tuomas Akvinos:
*Onnen löydät,
kun tiedon löydät.
Ylin ihmisessä on näet äly.*

Mutta aivan toisin,
uskoo Don Scotus:
*Tahto ei älyä kaipaa,
se itse itseänsä liikuttaa.*
*Äly tosin kantaa tahdon soihtua,
mutta tahto sille ohjeet antaa.*
*Luonnon ylle nousta voit,
jos oikein tahdot!*

Mistä sitten voi johtua,
että toisille tärkein on kirkas äly,
ja toisille taas hämärä, tajuton tunne?
Osaatko neuvoa?

Spinoza väittää,
ettei tahtoa edes ole.
Tahto on vain halu
korjata puute,
sille tieto antaa suunnan.
Siis: tiedossa on jo tahto!

Schopenhauer,
jota Nietzsche seuraa,
uskoo vallan toisin:
Tahto on kaiken perusta ja voima!
Myös koko luonnon,
eikä vain ihmisen.

Mutta tänään huomaaan,
ettei enää kukaan pohdi,
onko äly ennen tahtoa,
vai tahto ennen älyä.

Nyt kysyn;
Ohjaako äly vai tunne
toimintaamme,
ja olisiko vastaus toinen,
jos toiminnan taso olisi toinen?

En voi erottaa toisistaan:
tahtoa, älyä ja tunnetta.
Jokaisessa valinnassani
ne ovat kaikki mukana.
Toisistaan ne riippuvat,
vaikken voi toista toisesta johtaa.

Toiset tosin väittävät,
Spinozan lailla:
Ei tahtoa ole,
sen olemassaolo on harhaa.
Tahto on vain se valinta,
jonka halun pohjalta teen.

Joku sentään kysyy:
Kumpi on tahdon takana
äly vai tunne?

Hegel väittää:

Tunne on hengen hämärä liike itsessään.

Tähän lisään:

Tunne on kokemista,

mikä ei jätä mitään ulkopuolelleen,

se vetää kaiken samaan elämän virtaan.

Voin eritellä, mitä näen ja kuulen,
mutta en juurikaan sitä,
missä tunnetilassa milloinkin olen.

Vaikeaksi myös koen määritellä
tunteeni siitä, miten kaunis,
tai miten väärin tai oikein
jokin on.

Tunne on hämärä ja epämääräinen.
Vain älyllä voin tehdä
kirkkaita ja selviä eroja asioiden välillä.

Ehkä juuri siksi ne,
jotka tunnetta korostavat
ja sen tiedon edelle asettavat,
usein yötä rakastavat,
kun yön hämäryys
erot hävittää.

Bacon varoittaa:

Tunnetila eksyttää arvioitamme!

Huomaa myös,

että tunne pitää menneestä kiinni,

äly sen sijaan luo uudelle pohjan.

Käsityksesi voit muuttaa joskus hetkessä,

mutta tunteen kanssa on toisin,

sen muutos vaatii aikaa.

Äly jäsentää logiikan,
tunne ihmisten suhteita.
Yhdessä ne luovat todellisuuden,
joka on henkeä.
Meillä ei ole sitä henkeä,
vaan olemme siitä osa,
kuten kaikki muukin.

Kuin loogiset suhteet ja tunteet
käyvät koko todellisuuden läpi,
niin niiden kokonaisuus, henki
kattaa koko todellisuuden.

Salomaan teksteistä ajatukset muokannut: Timo Leinonen

LÄHDE:

Salomaa, J. E. "Tunne ja tahto suhteessa älyyn". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 257 – 302.

TOTUUDEN JA ARVON SUHDE

Suhde totuuden ja totuuden kokemisen välillä
on kuin suhde arvon ja arvon kokemisen välillä.
Mitä arvot sinänsä lienevätkin,
voin vain ne kokea,
ja tämä kokemus on arvostukseni.

Tunne on mielen toiminnan perusta,
ja näin myös tahtomisen pohjana.
Ei ole tahtomista ilman tuntemista.
Äly taas on kyky, joka voi tunteelle suunnan antaa.
Näin siis välitön kantani arvoihin,
on tunteeni antama vastaus.

G. J. Hartmanin² neuvoo:
*Eivät tiedot mielessäni
ole toisiaan arvokkaampia,
ne ovat samanarvoisia.
Tunne on se,
josta tieto arvonsa saa.*

Spinoza miettii:
*En halua jotakin siksi,
että arvostan sitä.
Asia on vallan toisin:
Haluan jotakin,
ja siksi sitä arvostan.*

David Hume taas väittää,
että se, miksi pidämme
jotakin hyvänä tai pahana,
pohjaa siihen, miten paljon tai vähän
se meissä myötämieltä herättää.
Älyllä sitten me tätä tunneprosessia selitämme,
miten sitten parhaaksi näemme.

Äly voi liikkua vain
suhteissa eri asioiden välillä,
ei pelkässä kokemuksessa.
Arvostus ei taas voi olla
pelkkää kokemusta
hyvän ja pahan välillä.

---

² Ks. Hartmanista https://filosofia.fi/suomalainen_filosofia/galleria/1109

Arvostuksella on oltava aina jokin kohde,
josta se saa alkunsa.
Näin se liittyy älyn maailmaan,
ja asioiden välisiin suhteisiin.

Nietzsche väittää:
*Hyvinvointi ei ole päämäärä,
se on loppu.
Se on tila, mikä tekee ihmisen pieneksi,
ja synnyttää toiveen kaiken häviämisestä!*

Suuret kärsimykset
ovat kaikkien nousujen takana!
Historiakin opettaa:
*Syvimpien arvojen lähteille löytäneet
ovat kokeneet myös syvimät kärsimykset.*

Oikein onkin päätellä:
Kärsimys ja mielihyvä
ovat yhtä lähellä elämystä arvosta,
eli arvo ei löydy vain mielihyvästä,
vaan myös mielipahasta.

Elämys arvosta on arvon välitöntä kokemista.
Toiset väittävät, että arvo on kyky poistaa mielipaha,
jonka tarve ja puute jostakin on synnyttänyt.
Mutta näin tuskin on,
sillä se tuo mutkia ajatuksen matkaan.
Selvempää on pohtia,
että arvo liittyy asioiden välisiin suhteisiin,
ei yksittäisiin kohteisiin.

Decartes aikoinaan pohti:
*Eikö hyvin voi olla niin,
että kaikki tietoni on harhaa?*
Hän löysikin varman tiedon lopulta siitä,
että hän oli, koska sitä epäili.

Eivätkö myös arvot voi olla
tiedon lailla pelkkää harhaa?
Eikö myös niitä pidä pohtia ja epäillä,
jotta niistä voisi varmempi olla?

Arvon arvo ei ole arvon kokijassa,
tai arvossa itsessään.
Kauneuden arvo ei kärsi siitä,
että jokin taideteos on epäonnistunut.
Ei myöskään oikeuden arvo siitä,
että ihmiset rikkovat oikeutta vastaan.

Arvot ovat suuntaviittoja toiminnalle,
 ikään kuin pysyvä päämääriä ja tehtäviä.
 Ne kertovat, mitä pitää tehdä.

Mutta pitämisellä tulee olla kiinteä perusta!
 Jos ei sellaista perustaa olisi,
 kyse olisi pitämisestä,
 jonka aina pitää olla,
 mutta joka ei koskaan ole.

Pitäminen ei näet ole vielä todellista,
 kuten Hegel tietää:
*Mikä on vasta tehtävänä,
 ei vielä ole todella olemista!*

Arvot koemme vain tunteillamme,
 siksi emme voi tarkasti niitä määritellä,
 voimme vain ne Erik Ahlmanin tavoin tyyppitellä.
 Kun kokemuksemme arvoista ilmaistaan lauseilla,
 niistä tulee tietoisuutemme osa.

Kysymykset totuudesta ja arvoista,
 koskettelevat todellisuutta,
 mutta ne tarkastelevat sitä eri suunnista.
 logiikan ja ihmismielen toiminnan,
 ei tiedon tuolla puolla olevan;
 metafysiikan näkökulmasta.

Metafysiikkaa olen välttänyt,
 sillä filosofia ei voisi hengittää
 puhtaan ajatuksen ilmattomassa tilassa,
 jonne käsitteellinen järki nousisi aatteiden siivillä.

Kantinkin mukaan filosofia pelkää
 metafysisten rakennusmestarien
 korkeita torneja,
 joiden ympärillä käy kova tuuli
 ja siksi etsii kokemuksen hedelmällistä laaksoa.

Lopuksi kysyn:

Vaikuttavatko arvot totuuteen?

Vastaa itse:

Arvot ovat totuuden ulkopuoliset seikkoja.

Ne eivät vaikuta totuuteen ja sen tietämiseen.

Metafyysisessä hengen maailmassa tilanne on toinen:

Siellä yhdistyvät niin totuuden, tietämisen kuin arvojen maailmat.

Mutta se on jo toinen juttu.

J. E. Salomaan teksteistä ajatukset hyvin vapaasti muokannut: Timo Leinonen

LÄHTEET

Salomaa, J. E. "Tunne arvostamisen perusteena". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 303 – 324.

Salomaa, J. E. "Arvon käsite". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 325 – 344.

Salomaa, J. E. "Arvoarvostelmat". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 345 – 356.

Salomaa, J. E. "Totuus ja arvo". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 357 – 368.